

4. Zohar D. *Spiritual Intelligence: The Ultimate Intelligence* / D. Zohar, I. N. Marshall., 2001. – 336 с.
5. Амонашвили Ш. Вера в ребенка рождает гениев // *Мир психологии*, 1996. № 2.
6. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук. метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
7. Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / Василь Кремень // *Вища освіта України*. – 2011. – № 1. – С. 8–11.
8. Помиткін Е. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. - К. : Наш час. – 2007. – 280 с.
9. Федій О. Естетотерапія. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О. А. Федій / – К. : «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 304 с.

Клименко Ю. О., к.психол.н.,
доцент, Полтавський національний
педагогічний університет імені В.
Г.Короленка (м. Полтава)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ВЧИТЕЛЯ

Складна природа педагогічної діяльності постійно є предметом наукових та публіцистичних дискусій. Освітня діяльність і педагогічна свідомість суспільства в цілому, як і решта сфер соціальної реальності, знаходяться у стані суттєвих змін. Найбільш вагомим є те, що педагогічна діяльність втрачає риси спонтанного, буденного виконання вчителями дій передачі знань. Педагог-практик прагне зрозуміти основи своєї діяльності, звертається до науки як до інструменту рефлексії. Це зумовлює принципову зміну погляду на реальний освітній процес: освіта – не формування особистості із заданими властивостями, а створення умов для прояву та розвитку особистості.

Орієнтація на особистість в освітньому процесі вимагає прояву суб'єктності вчителя, його самодетермінації в професійній діяльності. Вчитель – автор (співавтор) цілей, змісту, форм і методів педагогічної взаємодії, творець такої освітньої ситуації, в якій затребується особистість вихованця. Педагогічна діяльність є способом професійного існування вчителя. Згідно з думками В. В.Серікова [1], діяльність відображає конкретне ставлення людини до роботи, в якому реально проявляються властивості особистості. Освоєння вчителем педагогічної реальності, самоствердження, самореалізація, становлення свого професійного Я, саморозвиток відбуваються в його діяльності. Результатом самореалізації вчителя є становлення його власної педагогічної системи. Вона включає не тільки педагогічну технологію, але і особистість учителя з характерною інтегральною індивідуальністю, комунікативний простір, який створюється поведінкою та харизматичними властивостями вчителя. Педагогічна система не просто опосередковується особистістю, а визначається нею: її ціннісними орієнтирами, установками, мотивами, розумінням змісту педагогічної діяльності. Реалізація особистісної моделі освіти передбачає перехід учителя на якісно новий рівень про-

фесійної діяльності, який виражається у створенні власної, індивідуально адаптованої, достатньо ефективної системи реалізації освітнього процесу. Кожний учитель у тій чи іншій мірі суб'єкт, який здібний інтерпретувати зміст навчання, добирати ефективні форми його подачі; з іншого боку, «виростити» цілісну самобутню систему організації педагогічного процесу дано не кожному [2].

Конструювання педагогічної системи вчителя передбачає наявність вміння відчувати внутрішній світ учнів, їх особистісні потреби і проблеми; вміння складати з багатьох крупинок власний педагогічний задум уроку; прогнозувати і проектувати різні варіанти втілення свого задуму та учнівського; добирати той матеріал, на базі якого можливе особистісне спілкування; вибудовувати мотиваційно-психологічне та процесуально-методичне забезпечення уроку; бути драматургом, режисером та учасником цієї «події»; імпровізувати, ділитися своїм досвідом, переймати досвід та цінності учнів [1; 2; 3].

Готовність учителя до створення авторської педагогічної системи передбачає наявність досвіду самодіагностики та самоорганізації; здібностей до узагальнення власного досвіду; рефлексії елементів, структури та умов ефективності власної системи; вміння перевіряти й апробувати різні варіанти побудови освітнього процесу; конструювати нововведення; відкидати недосконале. Конструювання педагогами власних педагогічних систем не варто ототожнювати з так званою інноваційною діяльністю. Не обов'язково кожному педагогові бути новатором, проте майстром з власною суб'єктно-творчою позицією повинен стати кожний [2].

Отже, педагогічний процес, орієнтований на розвиток особистості, передбачає реалізацію учителем індивідуально-творчої моделі педагогічної діяльності, яка вимагає внесення авторського начала у цілепокладання, відбір та конструювання змісту навчання, побудову методичної системи, яка виражає індивідуальний стиль діяльності вчителя. Результатом творчого саморозвитку вчителя у педагогічній діяльності є створення ним власної педагогічної системи, яка складається з наступних підсистем: особистість учителя, сукупність його професійних та особистісних якостей, індивідуально адаптована педагогічна технологія і комунікативний простір, який організується вчителем як стильова характеристика його професійного спілкування та поведінки. В основу моделі педагогічної системи вчителя покладено наступні критерії її сформованості: 1) суб'єктність, авторство вчителя у постановці цілей, виробленні змісту, розробці засобів, форм педагогічної взаємодії, адаптованість методичної системи до індивідуально-стильових особливостей учителя; 2) співпраця, співавторство вчителя та учня у розробці всіх аспектів педагогічної взаємодії; 3) технологічність педагогічної діяльності: чіткість елементного складу, логіка використання основних засобів, діяльнісно-комунікативне втілення педагогічного задуму; позитивні результати педагогічної діяльності; 4) цілісність – забезпечення єдності особистісно-сміслового та когнітивного аспектів розвитку учнів [2].

Усвідомлюючи самоцінність своєї особистості та особистості учня, осмислюючи мету педагогічної взаємодії як розвиток цих особистостей, учитель у професійній педагогічній діяльності реалізує свою суб'єктність як

сутнісну характеристику особистості, свій спосіб буття в професії. Проявом суб'єктності вчителя є його авторство щодо цілепокладання, змісту та способів педагогічної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 217 с.
2. Анисимова В. В. Педагогическая система учителя: авторский поиск и становление / В. В. Анисимова. – Волгоград : Перемена, 2004. – 187 с.
3. Митина Л. М. Учитель как личность и профессионал / Л.М. Митина. – М. : Дело, 1994. – 176 с.
4. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К. : Вища шк., 2004. – 335 с.

Кузнєцова Н. В., к.п.н., доцент,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова (м. Одеса)

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Конкурентноздатність країни пов'язана з якістю вищої освіти, чим і обумовлена соціальна відповідальність останньої. Крім цього, соціальна відповідальність освіти передбачає вимогу бачити «моральну вартість» усіх компонентів якості освіти, а саме: процесу, умов і результатів.

Проблема соціальної відповідальності вищої освіти не стала предметом сучасних досліджень у галузі філософії і соціології освіти, а також історії та теорії педагогіки вищої школи. Під соціальною відповідальністю вищої освіти розуміємо відповідальність вищих навчальних закладів, зокрема, університетів як соціального інституту перед суспільством за результати і якість своєї професійної діяльності.

У системі вищої освіти будь-якої країни формується інтелектуальна еліта нації. Фахівці з вищою освітою є показником освіченості, цивілізованості країни, її професійного, наукового потенціалу і конкурентоспроможності. Стрімкий процес девальвації значущості і якості вищої освіти в Україні привів до того, що випускники університетів не відповідають багатьом вимогам до фахівців з університетською освітою. Соціально відповідальна вища освіта має забезпечити високий рівень реалізації не тільки традиційних – навчальної і дослідницької функцій, але і нових – інноваційної і підприємницької. В умовах аномічності українського суспільства особливу увагу треба надати виконанню культурологічної функції вищої освіти.

Якщо говорити про тенденції розвитку вищої освіти, які є викликами останнього часу і виявляються найбільш суперечливими з точки зору відповідності сучасних університетів принципам і цінностям ідеальної класичної